

Daron Acemoglu și James Robinson,
*De ce eșuează națiunile. Originile puterii,
ale sărăciei și ale prosperității,*
Editura Litera, București, 2015, 592 p.

Există o bogată literatură internațională dedicată determinantilor creșterii și dezvoltării economice, acestea fiind două din problemele cheie ale tuturor economiilor naționale și ale statelor lumii. Între acești determinanți aș dori să amintesc diferențele geografice între statele din Nord și cele din Sud, schimbarea tehnologică, investițiile în educație, investițiile în cercetare și dezvoltare, deschiderea față de comerțul internațional, instituțiile politice și economice, nivelul costurilor de tranzacție, facilitățile pentru inițiativele antreprenoriale, religiozitatea, motivația de realizare sau capitalul social.

Lucrarea la care doresc să mă refer a fost elaborată de un economist de la Massachusetts Institute of Technology și de un politolog de la Universitatea Harvard fiind publicată pentru prima dată în 2012 (2015, în traducere românească). Cartea lui Daron Acemoglu și James Robinson este dedicată rolului instituțiilor politice și economice în creșterea și dezvoltarea economică. Aș dori să fac precizarea că după părerea mea această carte este una din contribuțiile de vârf la nivel mondial care explică rolul instituțiilor în realizarea performanțelor economice, continuând o tradiție remarcabilă a unor nume ilustre precum Olson (1999), North (2003) sau Knack și Keefer (1995).

Pe de altă parte trebuie menționat faptul că sunt destul de puține analize statistice în literatura internațională în care s-a reușit estimarea contribuției factorilor instituționali la realizarea creșterii economice. Într-un articol din 2001, care a precedat publicarea cărții, Acemoglu, împreună cu Johnson și Robinson au măsurat efectul instituțiilor folosind ca variabilă proxy rata mortalității soldaților europeni din fostele

colonii ale marilor puteri europene. Astfel, autorii constată că în locurile unde europenii au avut rate ridicate ale mortalității, ei au fost mai favorabili instituțiilor extractive. Folosind analiza de regresie multi-nivel Acemoglu, Johnson și Robinson ajung la concluzia unui efect puternic al instituțiilor asupra Produsului Intern Brut per capita (Acemoglu, Johnson și Robinson, 2001, 1369).

Ceea ce am constatat cu plăcută surprindere este că autorii nu doar că au scris o carte foarte complexă, cu multe exemple, explicații și scrisă într-un limbaj extrem de accesibil publicului larg, dar ei sunt gata să probeze tot ceea ce afirmă cu explicații statistice foarte laborioase pe care însă nu le includ în lucrare, ci în articole apărute în reviste economice de vârf, constatând la acești autori o sofisticare statistică impresionantă.

Primul capitol al cărții vine cu un exemplu foarte ilustrativ pentru ceea ce autorii își propun să explice. De ce două orașe despărțite de o graniță, Nogales, Arizona, Statele Unite ale Americii și Nogales, Sonora, Mexic sunt atât de diferite din punct de vedere al gradului de dezvoltare economică? Pe parcursul lucrării întâlnim însă și alte exemple. De ce Coreea de Sud este cu mult mai dezvoltată decât Coreea de Nord deși sunt practic două entități locuite de același popor coreean? De ce Botswana este din punct de vedere al nivelului economic foarte asemănătoare cu țări est-europene de succes precum Estonia sau Ungaria, în vreme ce alte țări din apropierea Botswanei precum Zambia sau Uganda sunt foarte sărace și se luptă cu multe probleme specifice țărilor din Africa sub-sahariană?

Pentru toate aceste cazuri explicația celor doi autori stă în rolul pe care instituțiile politice și economice îl au în procesul dezvoltării economice. După cum se exprimă cei doi:

„Motivul pentru care Nogales, Arizona, este cu mult mai bogat decât Nogales, Sonora, este simplu; acest fenomen se datorează instituțiilor foarte diferite de o parte și de cealaltă a graniței, care creează stimulente foarte diferite pentru locuitorii orașului Nogales, Arizona, în comparație cu cei ai orașului Nogales, Sonora. Statele Unite sunt cu mult mai bogate astăzi decât Mexic sau Peru datorită modului în care instituțiile de aici, atât cele economice, cât și cele politice, modelează stimulentele pentru afaceri, pentru indivizi și pentru politicieni” (Acemoglu și Robinson, 2015, 53).

O întrebare firească ar fi ce înțeleg cei doi autori prin instituții economice și politice. Acemoglu și Robinson consideră că de fapt cheia întregii explicații stă în diferența dintre instituțiile inclusive în raport cu cele extractive, astfel că țările care au dezvoltat instituții inclusive sunt de fapt și cele care au ajuns la nivele mai ridicate de dezvoltare. În plan economic instituțiile inclusive se referă în special la asigurarea dreptului asupra proprietății private și concurenței economice în detrimentul monopolurilor, în vreme ce în plan politic prin instituții inclusive ei înțeleg instituțiile specifice regimurilor democratice. După exprimarea celor doi autori:

„Instituțiile economice inclusive, care impun respectarea drepturilor de proprietate, creează egalitatea de șanse și încurajează investițiile noi în tehnologii și competențe, conduc la creșterea economică mai mult decât instituțiile extractive, care sunt organizate astfel încât cei puțini să extragă resursele de la cei mai mulți, care nu reușesc să protejeze drepturile de proprietate și să ofere stimulente pentru activitatea economică. Instituțiile economice inclusive sunt sprijinite și sprijină la rândul lor instituțiile politice inclusive, adică acele instituții care distribuie puterea politică în mod pluralist și

la toate nivelurile și sunt capabile să realizeze un anumit grad de centralizare politică astfel încât să instituie legea și ordinea, fundamentele drepturilor de proprietate sigure și o economie de piață inclusivă” (Acemoglu și Robinson, 2015, 476).

Teoria lui Acemoglu și Robinson ar putea fi până la un punct contrazisă de exemplul creșterii economice din China ultimelor decenii, unde în plan politic există instituții extractive, un regim autoritar, iar în plan economic economie de piață. Este interesantă părerea lor despre această țară care a realizat în ultimele trei decenii progrese impresionante.

„Chiar dacă instituțiile economice chineze sunt incomparabil mai inclusive astăzi decât în urmă cu trei decenii, experiența Chinei reprezintă un exemplu de creștere în cadrul instituțiilor politice extractive. În ciuda accentului recent pus de China pe inovație și pe tehnologie, creșterea chineză se bazează pe adoptarea tehnologiilor existente și pe investiții rapide, și nu pe distrugerea creatoare... Din cauza controlului pe care îl exercită partidul asupra instituțiilor economice, gradul de distrugere creatoare este mult redus și va rămâne așa până când va avea loc o reformă radicală a instituțiilor politice... chiar și așa această creștere își va pierde ritmul dacă instituțiile politice extractive nu vor face locul unora inclusive” (Acemoglu și Robinson, 2015, 486–489).

Cu alte cuvinte, autorii consideră că probabil creșterea economică chineză va fi încetinită (la fel cum s-a întâmplat și în cazul Uniunii Sovietice) dacă în această țară imensă schimbarea economică nu va fi continuată de o dezvoltare democratică.

Consider că această carte merită citită nu doar de către economiști. Cred că ea este utilă în egală măsură sociologilor, politologilor, istoricilor sau oricărui specialist în științele socio-comportamentale. Pe de altă parte este una din puținele lucrări de analiză instituțională scrisă într-o manieră care o face extrem de accesibilă. În general lucrările de analiză instituțională păcătuiesc printr-un limbaj foarte

complicat (și mă refer nu doar la contribuțiile românești) încât ajung să fie descifrate doar de către inițiați. Cartea lui Acemoglu și Robinson este tocmai excepția de la regulă.

Șerban Olah

Bibliografie

- Acemoglu, D. și Robinson, J. (2015) *De ce eșuează națiunile. Originile puterii, ale prosperității și ale sărăciei*. București: Litera.
- Acemoglu, D., Johnson, S. și Robinson, J. (2001) The Colonial Origins of the Comparative Development: An Empirical Investigation. *The American Economic Review*, 91, 5, 1369–1401.
- Knack, S. și Keefer, P. (1995) Institutions and Economic Performance: Cross Country Tests Using Alternative Institutional Measures. *Economics and Politics*, 7, 207–227.
- North, D. (2003) *Instituții, schimbare instituțională și performanță economică*. Chișinău: Știința.
- Olson, M. (1999) *Creșterea și declinul națiunilor. Prosperitate și rigidități sociale*. București: Humanitas.